نقش باورهای امید و خوش‌بینی در پیش‌بینی انگیزش تحصیلی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه فردوسی و علوم پزشکی مشهد

مریم سادات کیافر، حسین کارشکی، فرح‌هاشمی*

چکیده

مقدمه: از آنجایی که انگیزش، موتور حرکت‌دهنده انسان است، شناسایی زیربناهای آن به خصوص در حیطه‌های تحصیلی و آموزشگاهی به منظور رشد و پیشرفت جامعه مهم و ارزشمند می‌باشد. هدف اصلی از پژوهش حاضر بررسی نقش باورهای امید و خوش‌بینی در پیش‌بینی انگیزش تحصیلی دانشجویان است.

روش‌ها: در این مطالعه توصیفی جامعه‌ی آماری دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه فردوسی و علوم پزشکی مشهد در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ بودند، که تعداد ۳۵۰ نفر از آنان به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند (۲۱۸ نفر از دانشگاه فردوسی و ۱۳۲ نفر از دانشگاه علوم پزشکی). برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه‌ی امید اسنایدر و مقیاس انگیزش تحصیلی والرند و پرسشنامه خوش‌بینی شییر و کارور استفاده شد. داده‌ها با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون چندگانه و تحلیل واریانس چند متغیره مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج: نتایج ضریب همبستگی پیرسون نشان داد که بین تمام متغیرهای پژوهش همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد: همبستگی انگیزش و تفکر عامل ($r=۰/۵۲, p<۰/۰۱$)، انگیزش و تفکر راهبردی ($r=۰/۴۰, p<۰/۰۱$)، انگیزش و خوش‌بینی ($p<۰/۰۱$, $r=۰/۳۴$)، تفکر راهبردی و تفکر عامل ($r=۰/۵۷, p<۰/۰۱$)، تفکر عامل و خوش‌بینی ($r=۰/۵۱, p<۰/۰۱$)، تفکر راهبردی و خوش‌بینی ($r=۰/۳۲, p<۰/۰۱$). نتایج رگرسیون چندگانه نیز نشان می‌دهد که مجموع باورهای امید و خوش‌بینی می‌توانند انگیزش تحصیلی دانش جویان را پیش‌بینی کنند ($F(۳/۲۲۵)=۳۳/۷۸۰$ ،$p<۰/۰۰۱$). آزمون معناداری ضرایب رگرسیون نیز نشان می‌دهد که تفکر راهبردی ($t=۲/۱۷۳$ ،$p<۰/۰۵$) و تفکر عامل ($t=۵/۳۲۶$ ،$p<۰۵$.) به لحاظ آماری ارتباط معناداری دارد، اما ضریب رگرسیون خوش‌بینی به لحاظ آماری معنادار نبود. بین دو گروه دختر و پسر تنها در متغیر انگیزه تحصیلی تفاوت معناداری دیده شد و بین دو دانشگاه در هیچ یک از متغیرها تفاوت معناداری دیده نشد.

نتیجه‌گیری: مطابق نتایج به دست آمده امید متغیری است که با انگیزش تحصیلی رابطه دارد و در موقعیت‌های تحصیلی باید بر آن تأکید گردد.

واژه‌های کلیدی: امید، تفکر عامل، تفکر راهبردی، انگیزش تحصیلی، خوش‌بینی، دانشجویان تحصیلات تکمیلی

مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی/ شهریور ۱۳۹۳؛ ۱۴(۶): ۵۱۷ تا ۵۲۶

مقدمه

تحصیلات نقشی اساسی در رشد و توسعه همه جانبه یک کشور بازی می‌کند و یکی از این عوامل مهم در آموزش بررسی فرآیندهای انگیزشی–روانشناختی مؤثر بر محیط‌های آموزشی است. انگیزش(Motivation) یک بخش پیچیده از روان و رفتار انسان است که تعیین

* **نویسنده مسؤول:** فرح‌هاشمی، کارشناس ارشد روانشناسی تربیتی، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.
hashemi.farah1982@gmail.com
دکتر حسین کارشکی (استادیار)، گروه علوم تربیتی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. (karshki@gmail.com)؛
مریم‌سادات کیافر، کارشناس ارشد روانشناسی تربیتی دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.
(kiafar110@gmail.com)

تاریخ دریافت مقاله: ۹۳/۱۲/۲۲، تاریخ اصلاحیه: ۹۳/۳/۲۶، تاریخ پذیرش: ۹۳/۵/۲۵

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

می‌کند افراد چه چیزهایی را برای گذراندن زمان خود انتخاب کنند، چقدر انرژی خود را در تکلیف معین به کار ببرند، درباره‌ی یک تکلیف چگونه فکر و احساس کنند و چقدر در انجام تکلیف پافشاری کنند(۱). انگیزش همچنین به فعالیت فیزیکی و فکری نیازمند است؛ فعالیت فیزیکی شامل تلاش، استمرار و اعمال آشکار دیگر و فعالیت ذهنی، اعمال شناختی مانند برنامه‌ریزی، تمرین کردن، سازمان‌دهی، کنترل کردن، تصمیم‌گیری، حل مسأله و ارزیابی پیشرفت را شامل می‌شود(۲). به دلیل تأثیر انگیزش تحصیلی بر موفقیت دانشجویان در گذشته و دهه‌های اخیر، روان‌شناسان در صدد بررسی و شناسایی عوامل مؤثر در انگیزش تحصیلی بوده‌اند. رفتارگرایان ضمن نفی ضمنی انگیزش معتقدند یادگیری و فرایندهای مرتبط با انگیزش به وسیله‌ی پاداش‌ها و مشوق‌ها هدایت می‌شوند(۳). از نظر روانشناسان انسان‌گرا انگیزش نقش قابل ملاحظه‌ای در توضیح دادن نیازها و نگرش‌هایی که می‌تواند به وسیله‌ی محیط حمایت یا جلوگیری شود، بازی می‌کند(۳). علاوه بر مبانی نظری یاد شده، نتایج پژوهش‌های مختلفی نشان داده که شخصیت، خانواده، دانشگاه و متغیرهای اجتماعی با انگیزش تحصیلی رابطه دارند(٤). در همین راستا نتایج تحقیق بحرانی و لطیفیان نشان داد که انگیزش درونی رابطه‌ای مثبت با صفات شخصیتی (وظیفه‌شناسی، تجربه‌پذیری و توافق‌پذیری) دارد(٥). همچنین، طاهری و فیاضی به بررسی انگیزش تحصیلی با توجه به جنسیت و زمینه خانوادگی پرداختند و به این نتیجه دست یافتند که دختران از انگیزش بالاتری نسبت به پسران برخوردارند و تحصیلات پدر و مادر اثر مثبتی بر انگیزش تحصیلی فرزندان آن‌ها می‌گذارد(٦). نتایج تحقیق روشنی میلانی و همکاران نیز نشان داد که داشتن امید به آینده، عزت نفس، درآمد خانواده از جمله عوامل تأثیرگذار در انگیزه تحصیلی است در حالی که جنسیت تأثیر معناداری در انگیزه تحصیلی نداشت(۷). روحی و همکاران نیز دریافتند که بین انگیزه تحصیلی با توجه به جنسیت و رشته تحصیلی تفاوتی بین دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی وجود ندارد(۸).

با مرور و بررسی تحقیقات گذشته می‌توان گفت، از عواملی که نقش قابل توجهی در انگیزش تحصیلی دارد و به آن کم توجه شده امید (Hope) و خوش‌بینی (Optimism) است. امید و خوش‌بینی دو صفت شخصیتی شامل شناخت‌هایی هستند که باعث می‌شوند شخص انتظار داشته باشد نتایج مورد نظرش به احتمال زیاد در آینده رخ می‌دهند. این شناخت‌ها رفتارهای جهت‌گیری هدف را تحت تأثیر قرار می‌دهند و بر بهزیستی روان شناختی که شامل هیجانات مثبت و منفی هستند اثر می‌گذارند(۹). اسنایدر(Snyder) بنیان‌گذار نظریه‌ی امید و درمان مبتنی بر آن، عقیده دارد که برای ایجاد امید وجود دو نوع تفکر الزامی‌است: تفکر راهبردی (مسیر) (pathway) و تفکر عامل (agency). تفکر راهبردی یا مسیر جزء شناختی امید و نشان‌دهنده‌ی ظرفیت و توان فرد برای خلق مسیر و تفکر عامل جزء انگیزشی امید است که فرد خود را برای استفاده از این مسیرها بر می‌انگیزانند(۱۰). در این نظریه اهداف منبع اصلی هیجان هستند، هیجان مثبت ناشی از دستیابی به هدف یا تصور نزدیک شدن به آن است؛ در حالی که هیجان منفی ناشی از شکست در دستیابی به هدف یا تصور دورشدن از آن است(۱۱). وقتی در پی دستیابی به اهداف، مسیرهای اولیه مسدود می‌شوند، تفکر عامل انگیزه لازم را فراهم می‌کند که مسیرهای دیگری ایجاد کنیم(۱۲). به عبارت دیگر از نظر اسنایدر موفقیت در کارهای چالش‌انگیز، مخصوصاً در حیطه‌ی تحصیلی اغلب نیازمند توانا بودن برای ایجاد چندین گذرگاه (مسیر) برای رسیدن به اهداف است(۱۳). خوش‌بینی نیز بنابر نظر کارور و همکاران شامل انتظار کلی است که همه‌ی چیزها در زندگی به خوبی پیش می‌رود. کارور و شییر نیز معتقدند خوش‌بینی با انتظارات بالا درباره موفقیت ارتباط دارد و باعث افزایش انگیزه می‌شود. به علاوه

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

خوش‌بین‌ها رفتارهای مواجهه‌ای مؤثرتر، روابط اجتماعی بهتر و با ارزش‌تر، انعطاف پذیری بالاتر و بهزیستی ذهنی و جسمی‌بیش‌تری را نسبت به بدبین‌ها نشان می‌دهند(۱٤تا۱٦). اصطلاح خوش‌بینی همچنین برای توصیف برداشت‌های خاص (مانند خطر کم) یا خودارزیابی (مانند توانایی بالا) که در مقایسه با استانداردهای عینی بیش از حد مثبت هستند به کار برده شده است. اگر چه چنین ادراکاتی احتمالاً غیر واقع‌بینانه هستند اما می‌توانند نگرانی‌ها شک و تردید افراد را در یک موقعیت مشکل تسلی دهند و آنها را دلگرم کنند که تلاش خود را در جهت رسیدن به اهدافشان ادامه دهند(۱۷).

شایان ذکر است که امید و خوش‌بینی هم به لحاظ نظری و هم به لحاظ تجربی به هم مرتبط هستند، نظریه‌پردازان امید و خوش‌بینی هر دو بر اهمیت انتظار پیامدهای مثبت تأکید می‌کنند(۱۳). امید به دو بخش تفکر عامل و راهبردی تقسیم می‌شود و ساختار خوش‌بینی تا حدودی شبیه به تفکر عامل است و مدل یک بعدی از امید است. علی‌رغم این تفاوت‌های مفهومی، محققان دریافتند که همبستگی قوی بین امید و خوش‌بینی وجود دارد(۱۸). پژوهش در محیط‌های تحصیلی به طور کلی هر دو نظریه را تأیید کرده است. امید بالاتر عملکرد تحصیلی بهتر را در میان دانش‌آموزان دبیرستان و دانشجویان دانشگاه حتی زمانی که توانایی‌های درونی افراد کنترل می‌شوند، پیش‌بینی می‌کند. به طور مشابه خوش‌بینی با عملکرد بهتر در جهت‌گیری هدف و بهزیستی مرتبط است. برای مثال نشان داده شده که خوش‌بینی عملکرد تحصیلی بهتر، استرس کم‌تر و سازگاری روان‌شناختی و جسمی‌بهتری را در میان دانشجویان دوره کارشناسی پیش‌بینی می‌کند. در همین راستا تمیدای (Temidayo) با مطالعه خود دریافت که خوش‌بینی پیش‌بینی‌کننده خوبی برای عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان است(۱۹).

بنابراین با توجه به نقش باورهای امید و خوش‌بینی در پیامدهای روانی و تربیتی مانند انگیزش و همچنین با توجه به کمبود پژوهش در زمینه ارتباط امید و خوش‌بینی با انگیزش تحصیلی انجام تحقیقات بیش‌تر در این زمینه ضروری به نظر می‌رسد. بنابراین هدف این پژوهش، بررسی نقش مؤلفه‌های امید و خوش‌بینی بر انگیزش تحصیلی دانشجویان بود. همچنین به علت پراکندگی و ناهمسویی تحقیقات، رابطه این سه متغیر(امید، خوش‌بینی، انگیزش تحصیلی) در زمینه جنسیت و دانشگاه بررسی گردید.

روش‌ها

این مطالعه به روش توصیفی – همبستگی بر روی دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد در سال ۱۳۹۱ انجام شد. معیار ورود به مطالعه، اشتغال به تحصیل و تمایل آن‌ها به شرکت در انجام مطالعه بود. جامعه پژوهش شامل کلیه دانشجویان دختر و پسر کارشناسی ارشد دانشگاه فردوسی و علوم پزشکی مشهد بود که از جامعه‌ی یاد شده ۳۵۰ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند، ۲۱۸ نفر از دانشگاه فردوسی و ۱۳۲ نفر از دانشگاه علوم پزشکی انتخاب شدند. به این صورت که کلیه دانشجویان کارشناسی ارشد به عنوان خوشه اصلی در نظر گرفته شدند، خوشه بعد شامل دانشجویان دانشگاه فردوسی و علوم پزشکی مشهد می‌شد و در مرحله آخر از دانشگاه فردوسی دانشکده‌های مهندسی، علوم انسانی و علوم پایه و از دانشگاه علوم پزشکی دانشکده پرستاری و داروسازی انتخاب و به صورت تصادفی ساده پرسشنامه‌ها بین دانشجویان این دانشکده ها توزیع گردید، که با حذف پرسشنامه‌های ناقص در نهایت ۲۰۰ دانشجو مربوط به دانشگاه فردوسی و ۷۰ دانشجو مربوط به دانشگاه علوم پزشکی است.

ابزارهای گردآوری داده‌ها شامل سه پرسشنامه امید اسنایدر، انگیزش تحصیلی والرند و خوش‌بینی شییر و کارور بود، هر سه پرسشنامه از منابع فارسی استخراج شدند.

پرسشنامه مقیاس انگیزش تحصیلی در مطالعه‌ی تن‌های رشوانلو و همکاران بررسی شد. اصل این پرسشنامه توسط والرند و همکاران برای اندازه‌گیری انگیزش تحصیلی با ۲۸

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

گویه طراحی و رواسازی شده بود(۲۰). این مقیاس میزان موافقت دانشجویان را با گویه‌های مربوط به ۷ خرده مقیاس (انگیزش درونی برای فهمیدن، انگیزش درونی برای انجام کار، انگیزش درونی برای تجربه تحریک، تنظیم همانندسازی شده، تنظیم درون‌فکنی شده، تنظیم بیرونی و بی‌انگیزگی) با یک لیکرت ۷ درجه‌ای می‌سنجد. حداقل نمره برای هر آیتم ۱ و حداکثر نمره ۷ است وبه این ترتیب بالاترین نمره پرسشنامه ۱۹٦ و پایین‌ترین آن ۲۸ است. والرند و همکاران پایایی این خرده مقیاس‌ها را با روش آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۸٤، ۰/۸۵، ۰/۸٦، ۰/٦۲، ۰/۸٤، ۰/۸۵ و۰/۸۵ گزارش دادند و پایایی کل پرسشنامه را ۰/۷۱ به دست آوردند. در مطالعه‌ی تن‌های رشوانلو، پایایی و روایی این ابزار از طریق آلفای کرونباخ وتحلیل عاملی تأیید شده است(۲۰).

به منظور جمع‌آوری اطلاعات مربوط به امید، از پرسشنامه پرسشنامه‌ی امید اسنایدر برگرفته از مطالعه‌ی کرمانی و همکاران (به نقل از مطالعه‌ی خلجی) استفاده شد(۲۱). این پرسشنامه دارای ۱۲ سؤال ۸ درجه‌ای است و آزمودنی در هر سؤال می‌گوید که الان راجع به خودش چطور فکر می‌کند. سؤال‌های ۲، ۹، ۱۰ و ۱۲ تفکر عامل، سؤال‌های ۱، ٤، ۷ و ۸ تفکر راهبردی را می‌سنجند و سؤال‌های ۳، ۵، ٦ و ۱۱ سؤال‌های انحرافی محسوب می‌شوند. انتخاب یک به معنای کاملاً مخالف و انتخاب هشت به معنای کاملاً موافق بود، بنابراین دامنه‌ی نمرات ۸ تا ٦٤ است، ۸ پایین‌ترین نمره و ٦٤ بالاترین نمره محسوب می‌شود. روایی و پایائی و همچنین بومی سازی این پرسشنامه در مطالعات قبلی توسط کرمانی، خداپناهی و حیدری از طریق تحلیل عاملی تأیید شده است. در پژوهش آن‌ها این گویه‌ها و عوامل ٦۲٪ از واریانس امید را تبیین نمود(۱۵تا۲۱). در پژوهش حاضر پایایی به دست آمده از طریق آلفای کرونباخ برای کل مقیاس ۰/۸۰، برای خرده مقیاس تفکر عامل ۰/۷۸ و برای تفکر راهبردی ۰/٦۱ محاسبه شد.

آزمون جهت‌گیری زندگی برای اولین بار توسط شییر و کارور با هدف سنجش خوش‌بینی طراحی شد، سپس در سال (۱۹۹٤) این آزمون توسط شییر و همکاران مورد تجدید نظر قرار گرفت، این پرسشنامه شامل ۱۰ سؤال است و آزمودنی‌ها با یک طیف لیکرت ۵ درجه‌ای از (۰) کاملاً موافق تا (٤) کاملاً مخالف به سؤال‌ها پاسخ می‌دهند. سؤالات ۱، ٤، ۱۰ به صورت مثبت و سؤالات ۳، ۷ و ۹ به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. نمره بالاتر در این آزمون نشانگر خوش‌بینی ادراک شده بالاتر است. نتایج تحلیل عاملی از طریق چرخش واریمکس، از طریق یک ساختار تک عاملی مشخص شده و همسانی درونی آن ۰/۷۸ به دست آمده است. این آزمون در سال ۱۳۸۳ توسط خدابخشی به فارسی ترجمه شده و در ایران اعتبار یابی مقدماتی شده است، پایایی به روش آلفای کرونباخ و بازآزمایی به ترتیب ۰/۷٤ و ۰/۸۷ به دست آمده است(۲۲).

پرسشنامه‌ها در طول ترم تحصیلی توسط پژوهشگر توزیع و توسط دانشجویان به صورت خود پاسخ تکمیل گردید و پس از تکمیل پرسشنامه‌ها دانشجویان نسبت به تحویل پرسشنامه‌ها به محقق اقدام نمودند. در برخی از دانشکده‌ها پرسشنامه‌ها در انتهای کلاس درس توزیع می‌شد و در برخی دیگر پرسشنامه‌ها از طریق مراجعه به سایت دانشکده، پرسشنامه به دانشجویانی که آنجا حضور داشتند توزیع می‌شد. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS-20 تحلیل شد. روش آماری به کارگرفته شده رگرسیونی است که شامل سه متغیر پیش‌بین (تفکر عامل، راهبردی و خوش‌بینی) و یک متغیر ملاک (انگیزش تحصیلی) است. همچنین از روش تحلیل واریانس چندمتغیره برای مقایسه دانشجویان دختر و پسر و مقایسه دانشجویان دانشگاه فردوسی و علوم پزشکی مشهد استفاده شد.

نتایج

از ۳۵۰ پرسشنامه توزیع شده در دو دانشگاه ، تعداد ۲۷۰ پرسشنامه برگشت پیدا کرد و تجزیه و تحلیل شد (برگشت‌پذیری=۷۷/۱٤٪). که از این تعداد ۷۰ پرسشنامه

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

مربوط به دانشگاه علوم پزشکی و ۲۰۰ پرسشنامه مربوط به دانشگاه فردوسی مشهد بود. جدول ۱، میانگین، انحراف معیار و ضرایب همبستگی بین متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول ۱: میانگین، انحراف معیار و ضرایب همبستگی انگیزش تحصیلی، باورهای امید و خوش‌بینی

متغیر	میانگین±انحراف معیار	۱	۲	۳	٤
۱- انگیزش	۲۹/٦٥±۸۱/۷۹	۱			
۲ - تفکر عامل	٤/۰٤٤±۲٤/۷٤	۰/۵۲**	۱		
۳- تفکر راهبردی	٤/۰۹۹±۲٤/۱۵	۰/٤۰**	۰/۵۷**	۱	
٤- خوش‌بینی	۳/۹۷٤±۱۵/۱۵	۰/۳٤**	۰/۵۱**	۰/۳۲**	۱

نتایج جدول فوق نشان می‌دهد که بین تمام متغیرهای پژوهش در سطح ۰/۰۱ همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد. همچنینی براساس ضرایب همبستگی هر سه متغیر پیش‌بین (تفکر عامل، راهبردی و خوش‌بینی) با متغیر ملاک (انگیزش تحصیلی) همبستگی دارند و بیش‌ترین همبستگی مربوط به تفکر عامل با انگیزه تحصیلی و تفکر راهبردی است.

در مرحله بعد برای نقش باورهای امید و خوش‌بینی از روش تحلیل رگرسیون استفاده شد. برای استفاده از مدل رگرسیون باید پیش فرض‌های آن آزمون شود. نتایج آزمون دوربین واتسن برای بررسی استقلال خطاها، آزمون هم خطی با دو شاخص تحمل و عامل تورم واریانس (VIF) بررسی شد. در پیش‌بینی انگیزه تحصیلی بر طبق باورهای امید و خوش‌بین مقادیر عددی آزمون دوربین واتسن (۰/۹۱) بیان‌کننده استقلال خطاها بود. شاخص‌های هم‌خطی نیز حاکی از آن بود که بین متغیرهای پیش‌بین هم خطی وجود نداشته و نتایج حاصل از مدل رگرسیون قابل اتکا است.

جدول ۲: نتایج رگرسیون چندگانه برای پیش‌بینی انگیزش تحصیلی

منبع تغیرات	مجموع مجذورات	df	میانگین مجذورات	F	sig	R	R2
رگرسیون	۵۸/۷۳۹/۹۲۸	۳	۱۹/۵۷۹/۹۷۶	۳۳/۷۸۰	۰/۰۰۱		
خطا	۱۳۰/۴۱۷/۰۸۸	۲۲۵	۵۷۹/۶۳۲			۰/۵۵	۰/۳۱
کل	۱۸۹/۱۵۷/۰۱۶	۲۲۸					

نتایج حاصل از اجرای رگرسیون چندگانه در جدول ۲، ارائه شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که مجموع باورهای امید و خوش‌بینی قادر به پیش‌بینی انگیزش تحصیلی دانشجویان هستند($F(۳/۲۲۵)=۳۳/۷۸۰، p<۰/۰۰۱$). همچنین مقدار ضریب همبستگی چندگانه (R) باورهای امید و خوش‌بینی ۰/۵۵ و میزان R2 یعنی میزان تبیین‌کنندگی انگیزش پیشرفت (متغیر ملاک) از طریق متغیرهای پیش‌بین باورهای امید و خوش‌بینی برابر ۰/۳۱است به این معنا که ۰/۳۱ درصد واریانس انگیزش تحصیلی از طریق متغیرهای باورهای امید و خوش‌بینی قابل تبیین است و مابقی مربوط به سایر عوامل است.

جدول ۳: ضرایب رگرسیون مؤلفه‌های امید و خوش‌بینی در پیش‌بینی انگیزش تحصیلی دانشجویان

متغیرهای پیش‌بین	B	SE	β	t	p- valu

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

عامل	۲/۹۰	۰/۵٤	۰/۳۹	۵/۳۲٦	۰/۰۰۱
راهبردی	۱/۰۲	۰/٤۷	۰/۱٤	۲/۱۷۳	۰/۰۳
خوش‌بینی	۰/۷۷	۰/٤۷	۰/۱۰	۱/٦۳۵	۰/۱۰

همچنین براساس آنچه در جدول ۳ آمده است، ضرایب رگرسیون استاندارد شده نشان داد که متغیرهای پیش بین تفکر راهبردی (t=۲/۱۷۳ ،p<۰/۰۵) و تفکر عامل (t =۵/۳۲٦ ،p<۰.۰۰۱) به تنهایی قادر به پیش بینی انگیزش تحصیلی هستند اما خوش‌بینی به تنهایی قادر به پیش بینی انگیزش تحصیلی نبود (t=۱/٦۳۵ ،p>۰/۰۵).

به منظور بررسی تفاوت های جنسیتی و دانشگاه در هر یک از متغیرهای انگیزش تحصیلی، مؤلفه‌های امید (تفکر عامل و تفکر راهبردی) و خوش‌بینی، رابطه به دست آمده در گروه‌های مورد نظر مقایسه می‌شود. در این‌گونه تحلیل‌ها بررسی اثرات ساده و تعامل‌های موجود، اطلاعات ارزشمندی را در اختیار ما می‌گذارد. نتایج نشان داد که تعامل جنسیت و دانشگاه در هیچ یک از متغیرها معنادار نیست (p<۰/۰۵). جنسیت به تنهایی در متغیر انگیزش تحصیلی متفاوت بود که با توجه به میانگین‌ها دختران (M=۸۵) از انگیزش بالاتری نسبت به پسران (M=۷٦) برخوردار بودند.

بحث

این پژوهش با هدف بررسی نقش باورهای امید و خوش‌بینی در پیش‌بینی انگیزش تحصیلی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه فردوسی و علوم پزشکی مشهد انجام شد. بر اساس نتایج ارائه شده در این مطالعه بین مؤلفه‌های امید و خوش‌بینی با انگیزش تحصیلی رابطه مثبت و معناداری به دست آمد و از بین این سه مؤلفه تفکر عامل بیش‌ترین مقدار رابطه را با انگیزش تحصیلی داشت. این یافته با نتایج پژوهش شیرمحمدی و همکاران هم‌سو است. این محققان در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که مؤلفه عامل امید رضایت از زندگی را تبیین می‌کند و رضایت از زندگی قوی‌ترین پیش‌بین در عملکرد تحصیلی است. بنابراین شواهد پژوهشی نشان‌دهنده این است که از بین مؤلفه‌های امید و خوش‌بینی تفکر عامل باعث می‌شود فرد توانایی غلبه بر موانع را به دست آورده و همچنین بتواند برای رسیدن به هدف مسیرهای دیگری ایجاد کند(۲۳).

نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که مؤلفه‌های امید قادر به پیش‌بینی انگیزش تحصیلی هستند اما خوش‌بینی قادر به پیش‌بینی انگیزش تحصیلی دانشجویان نبود. هم‌سو با یافته‌های به دست آمده در این پژوهش، شاهسونی نیز نشان داده بود که عامل امید به آینده که سازه‌ای متفاوت اما اندکی مشابه سازه مورد پژوهش است، یکی از تعیین‌کننده‌های مؤثر در تعیین انگیزش پیشرفت تحصیلی است(۲٤). هم‌سو با تحقیق ما اسنایدر نیز نشان داد که بین میزان بالای امیدواری با پیشرفت تحصیلی و وضعیت دانش آموختگی رابطه‌ی مستقیم وجود دارد(۱۳). در مورد یافته‌های هم‌سوی دیگر در ارتباط با پیامدهای تحصیلی، می‌توان به یافته‌های تحقیق هیون و همکاران اشاره کرد که نشان دادند که از بین متغیرهای تفکر مثبت (امید، عزت‌نفس، سبک‌های اسناد)، امید بهترین پیش‌بینی‌کننده نمرات دانش‌آموزان است(۲۵). در همین زمینه پژوهشی که توسط هانسون (Hanson) و همکاران انجام شد، نشان داد که امید، یگانه پیش‌بین پیشرفت تحصیلی است که قدرت پیش‌بینی کنندگی آن بالاتر از هوش، شخصیت و پیشرفت‌های تحصیلی قبلی است(۲٦). همچنین نتایج بررسی الکساندر و انوگزی (Alexander &Onwuegbuzie) نشان داد که امید می‌تواند یک راهبرد مقابله‌ای قوی برای جلوگیری از اهمال کاری تحصیلی باشد و سطح پایین امید سطح بالای اضطراب را پیش‌بینی می‌کند و دانش‌آموزان دارای امید پایین از استراتژی‌های مقابله‌ای اجتناب استفاده می‌کنند(۱۲).

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

همچنین در تحقیقی که توسط پترسون (Peterson) و همکاران انجام گرفت به این نتیجه رسیدند که جهت‌گیری هدفی تبحری با امید و امید با عملکرد در تکلیف و حل مسأله ارتباط مثبت و معناداری دارد به عبارت دیگر اهداف تبحری باعث افزایش امید و افزایش امید بر عملکرد در تکلیف و حل مسأله اثر مثبت می‌گذارد(۲۷).

در توجیه یافته‌های پژوهش و یافته‌های تحقیقات مشابه می‌توان گفت که تفکر عامل یک مؤلفه انگیزشی مهم برای به حرکت در آوردن فرد در مسیر راه‌هایی که برای رسیدن به هدف در نظر گرفته، است. در واقع تفکر عامل نوعی حس اطمینان از موفقیت معطوف به هدف است که این حس اطمینان در فرد نیرویی ایجاد می‌کند که خود را عامل اثرگذار بر شرایط می‌داند و همین باعث ایجاد انگیزه می‌شود. به عبارتی افرادی که امید بالایی داشته باشند احساس می‌کنند بر رویدادهای شخصی زندگی خود کنترل دارند در نتیجه خود را موجودی فعال در نظر می‌گیرند که قادر به خودنظم‌دهی و تنظیم رفتار خود است و این حس کنترل پایه‌ای برای انگیزش، بهزیستی و دستاوردهای فردی در همه‌ی حیطه‌های زندگی ایجاد می‌کند. داشتن تفکر راهبردی و فکر کردن به مسیرهای متعدد نیز ادراک کنترل را افزایش داده و منشا انگیزشی خوبی برای فرد است. محور نظریه‌های جدید انگیزشی بر ادراک کنترل استوار استو امید و مؤلفه‌های آن چون تفکر عامل می‌توانند زمینه‌های این ادراک را فراهم آورند.

از طرفی در این پژوهش خوش‌بینی نتوانست انگیزه تحصیلی را پیش‌بینی نماید. این یافته هم‌سو با پژوهش سیدیکویی (Siddique) و همکاران و راند (Rand) و همکاران است(۹و۲۸). آنها در پژوهش‌های خود به رابطه‌ای بین خوش‌بینی و عملکرد تحصیلی دست نیافتند و یکی از علل احتمالی این عدم ارتباط را همپوشانی مفهومی بین خوش‌بینی و امید دانستند زیرا هنگامی که این دو مؤلفه را با یکدیگر مطالعه کردند تنها امید توانست عملکرد تحصیلی را پیش‌بینی نماید و خوش‌بینی رابطه‌ای با عملکرد تحصیلی نداشت. اسنایدر(Snyder) نیز معتقد است که افراد خوش‌بین گرچه معتقدند چیزهای مثبتی برای آن‌ها اتفاق خواهد افتاد اما لزوما برنامه‌ریزی روشنی برای رسیدن به چیزی که می‌خواهند، ندارند و چنانچه با موانعی برخورد کنند که زندگی به اجبار سر راه آن‌ها قرار می‌دهد ممکن است احساس کند که گیر افتاده و ناکام می‌شوند اما افراد پر امید دارای هدف، قدرت اراده و قدرت راهیابی برای رسیدن به هدفند و معمولاً موانع را تشخیص می‌دهند. تفاوت بین امید و خوش‌بینی را می‌توان در کلام گهربار امام علی(ع) مشاهده کرد که می‌فرمایند از کسانی مباش که بدون عمل امید به آینده داشته باشی(۲۹). بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که خوش‌بینی نیروی مثبتی را در فرد ایجاد می‌کند اما چون معمولاً بدون برنامه‌ریزی، عمل و غلبه بر موانع است امکان ایجاد انگیزه ضروری برای رسیدن به هدف مطلوب فراهم نمی‌شود، به عبارت دیگر انتظار پیامد مثبت شاید حداقل انرژی مثبت را فراهم کند اما انگیزه بالا، ضروری و لازم را برای رسیدن به هدف مطلوب فراهم نمی‌کند. بنابراین می‌توان گفت که خوش‌بینی شاید شرط لازم برای ایجاد انگیزه باشد اما شرط کافی برای ایجاد انگیزه نیست. همچنین خوش‌بینی مفهوم عینی یا واحد نیست و با مضامین آن مشخص می‌شود زیرا در مورد هر فرد آنچه به عنوان خوش‌بینی در نظر گرفته می‌شود به چیزهایی که برای او مطلوب است بستگی دارد(۲۹). در پژوهش حاضر خوش‌بینی به سمت مسائل تحصیلی سوق نداشت و نتوانست انگیزه تحصیلی را پیش‌بینی نماید.

نتایج این پژوهش همچنین نشان داد که انگیزه تحصیلی در دختران بالاتر از پسران است که این یافته با نتایج روشنی میلانی و همکاران و روحی و همکاران هم‌سو نیست و با نتایج تنهای رشوانلو و حجازی هم‌سو است. آنها به نقل از حافظی بیان کردند که تغییر دیدگاه‌های اجتماعی در خصوص استعدادها و رغبت‌های زنان در

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

زمینه‌های تحصیلی و شغلی باعث افزایش علاقه و انگیزش دختران در زمینه‌های تحصیلی گردیده است(۷و۸و۲۰).

می‌توان از محدودیت‌های پژوهش حاضر به عدم پاسخ‌گویی تعدادی از دانشجویان به تمام سؤالات پرسشنامه‌ها و دسترسی مشکل به دانشجویان کارشناسی ارشد اشاره کرد.

نتیجه‌گیری

یافته‌ها نشان داد که تفکر راهبردی و عامل قادر به پیش‌بینی انگیزش تحصیلی دانشجویان هستند. بنابراین با توجه به اهمیت و نقش امید در انگیزش توصیه می‌شود اثربخشی مداخلات تربیتی مربوط به امید یا تغییر باورهای مربوطه در انگیزش یا سایر پیامدهای تربیتی و آموزشی مورد بررسی و ارزیابی قرار گیرد. امید و مؤلفه‌های آن با پیامدهای روانشناختی و تربیتی متعددی همچون پیشرفت، اضطراب، عزت نفس، اعتماد به نفس و توکل می‌تواند رابطه داشته باشد. توصیه می‌گردد پژوهش‌های آینده، هرکدام از این‌ها را مستقلا و یا در ارتباط باهم با امید در یک مدل آزمون نمایند. آموزش راه‌کارهایی بر مبنای نظریه امید در دو بعد شناختی و انگیزشی برای دانش‌آموزان دچار افت و شکست تحصیلی، استفاده از تکنیک‌های خودارزیابی و تعدیل تحریف‌های شناختی منفی مبتنی بر درمان شناختی-رفتاری جهت تقویت تفکر راهبردی و مسیر می‌تواند پیامدهای تربیتی و روان شناختی سودمندی داشته باشد.

قدردانی

از تمامی‌شرکت‌کنندگان در این طرح پژوهشی که با صبر، حوصله و دقت هرچه تمام پاسخ‌گوی تمام سؤالات بودند و برای انجام این طرح همکاری لازم را داشتند کمال تشکر و قدردانی را داریم.

منابع

1. Akomolafe MJ, Ogunmakin AO, Fasooto GM. The Role of Academic Self-Efficacy, Academic Motivation and Academic Self-Concept in Predicting Secondary School Students' Academic Performance. Journal of Educational and Social Research. 2013; 3(2): 335 – 342.
2. Bekirogullari Z. Elements in student's motivation in Technology education. Procedia- Social and Behavioral Sciences. 2011; 29: 1161 – 1168.
3. Abootorabi R. How I could improve academic motivation of my students in an industrial high school. Procedia -Social and Behavioral sciences. 2011; 15: 571 - 575.
4. Amrai K, ElahiMotlagh S, Azizizalani H, ParhanH. The relationship between academic motivation students. Procedia-Social and Behavioral sciences. 2011; 15: 399- 402.
5. Bohrani M, Latifian M. [The relationship between personality characteristics and learning motivation]. Quarterly journal of new thoughts on education. 2010; 5 (4): 29-42. [Persian]
6. Taheri A, Fayyazi M. [Investigating the Gender& Family Background on the Causes of Loss of Motivation of Academic]. Journal of technologyof education. 2011; 5(4): 287- 298. [Persian]
7. Roshani Milani S, Aghaii Monvar I, Kheradmand F, Saboory E, Mikaili P, Masudi S, et al. [A study on the academic motivation and its relation with Individual State and Academic Achievement on Basic Medical Students of Urmia University of Medical Sciences]. Journal of Urmia Nursing And Midwifery Faculty. 2011; 9(5): 357-366. [Persian]
8. Rouhi G, Hoseini S, Badeleh M, Rahmani H. [Educational Motivation and its Relationship with some Factors among the Students of Golestan University of Medical Sciences]. Strides Development and Medical Educucation. 2008; 4(2): 77-83. [Persian]
9. Rand KL, Martin AD, Shea AM. Hope, but not optimism, predicts academic performance of law students beyond previous academic achievement. Journal of Research in Personality. 2011; 45(6): 683 – 686.
10. Bijari H. [Effectiveness of group therapy based on Hope therapy approach to increase the life expectancy of women with breast cancer]. [dissertation]. Ferdowsi University of Mashhad: School of Education and

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

Psychology; 2007. [Persian]
11. Alaeddini Z, BagherKajbaf M. [The Effects of Group Hope-Therapy on Mental Health of Female Students in Isfahan University]. Journal of Research in mental health. 2008; 1(4): 67- 76. [Persian]
12. Alexander ES, Onwuegbuzie AJ. Academic procrastination and the role of hope as a coping strategy. Journal personality and individual differences. 2007; 42(7): 1301- 1310.
13. Snyder CR, Shorey HS, Cheavens J, Pulvers KM, Adams VH, Wiklund C. Hope and academic success in college. Journal of Educational Psychology. 2002; 94(4): 820 - 826.
14. Lau S, Kubiak T, Burchert S, Goering M, Oberländer N, Mauschwitz H, et al. Disentangling the effects of optimism and attributions on feelings of success. Personality and Individual Differences. 2014; (56): 78 – 82.
15. Malik A. Efficacy, Hope, Optimism and Resilience at Workplace –Positive Organizational Behavior. International Journal of Scientific and Research Publications. 2013; 3(10): 1-4.
16. Robinson C, Snipes K. Hope, optimism and self-efficacy: A system of competence and control enhancingafricanamerican college students academic well-Being. Multiple Linear Regression Viewpoints. 2009; 35(2): 16- 26.
17. Bailis DS, Chipperfield JG. Hope and optimism. In: Ramachandran VS. Encyclopedia of Human Behaviour. 2nd ed. UK: Elsevier. 2012.
18. Snyder CR. Handbook of Hope: Theory, Measures and Application. Academic Press; 2000.
19. Temidayo A. Academic optimism, motivation and mental ability as determinants of academic performance of secondary school studentsin ogun state, Nigeria. European Journal of Business and Social Sciences. 2013; 1(12): 68- 76.
20. Tanhaye reshvanloo F, Hejazi E. [Ertebate edrak az sabke farzand parvari valedein ba angizeshe tahsili va pishrafte tahsili dar daneshamozane dabirestani]. Daneshvare raftar. 2009; 16(39): 1- 14. [Persian]
21. Kermani Z, Khodapanahi MK, Heidari M. [psychometrics features of the Snyder Hope Scale]. Journal of Applied Psychology. 2012; 5(3): 7-23. [Persian]
22. Hamzezade M, Bageriyan F, Mansorisepehr R. [The interactive effect of optimism with goal orientation on attention bias]. Contemporary Psychology. 2013; 7(2): 41- 50. [Persian]
23. Shirmohammadi L, Mikaelienanba F, Zare H. [The relationship between hardiness, life satisfaction, hope and academic performance of students]. Journal of Psychology. 2011; 5 (20): 129-151. [Persian]
24. Kavousian J, Farahani M, Kadivar P, Hooman A, Shahraray M, Farzad V. [Motaleye avamele moaser bar angizeshe tahsili daneshamouzane dokhtar va pesare dabirestanhaye sarasare keshvar dar sale tahsiliye 1383-1384]. Faslnameye elmi pazoheshi ravanshenasiye daneshgahe tabriz. 2008; 2(8): 81-104. [Persian]
25. Ciarrochi J, Heaven PCL, Davies F. The impact of hope, self-esteem, and attributional style on adolescents school grades and emotional well-being: A longitudinal study. Journal of Research in Personality. 2007; 4(6): 1161-1178.
26. Day L, Hanson K, Maltby J, Proctor C, Wood A. Hope uniquely predicts objective academic achievement above intelligence, personality, and previous academic achievement. Journal of Research in Personality. 2010; 44(4): 550-553.
27. Peterson SJ, Gerhardt MW, Rode JC. Hope, learning goals, and task performance. Personality and Individual Differences. 2006; 40(6): 1099-1109.
28. Siddique HI, LaSalle-Ricci VH, Glass CR, Arnkoff DB, Diaz RJ. Worry, optimism, and expectations as predictors of anxiety and performance in the first year of law school. Cognitive Therapy and Research. 2006; 30(5): 667–676.
29. Bahari F. [Mabaniye omid va omid darmani (rahnamaye omid afarini)]. Tehran: Danjeh; 2011. [Persian]

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

The Role of Hope Components And Optimism on Academic Motivation of Graduate Students of Ferdowsi University And Mashhad University of Medical Sciences

Maryam sadat kiafar[1], Hossein Kareshki[2], Farah Hashemi[3]

Abstract

Introduction: *Since motivation is what makes human engine running, identifying its infrastructure especially in the areas of education and schooling is important and valuable to the growth and development of the society. The main purpose of this study is to investigating the role of hope and optimism in predicting graduate student's academic motivation.*
Methods: *In this descriptive study in 2011-12 academic years, statistical population included post-graduate students of Ferdowsi University and Mashhad University of Medical Sciences. From this population, 350 were selected through multistage cluster sampling (218 from Ferdowsi University and 132 from Medical University). We used Snyder's hope scale, Vallerand's academic motivation scale, and optimism questionnaire by Carve and Scheier for data gathering. Data were analyzed through Pearson correlation coefficient, multiple regression methods and MANOVA.*
Results: *The results of Pearson correlation coefficient indicated that there is a positive and significant correlation between all variables: correlation between motivation and agency ($r=0.52$, $p<0.01$), motivation and pathway ($r=0.40$, $p<0.01$), motivation and optimism ($r=0.34$, $p<0.01$), agency and pathway ($r=0.57$, $p<0.01$), agency and optimism ($r=0.51$, $p<0.01$), and pathway and optimism ($r=0.32$, $p<0.01$). The results of regression showed that combination of hope components and optimism can predict academic motivation ($F(225, 3)= 33.780$, $p<0.001$). The significance test of regression coefficients also showed that agency ($t=2.173$, $p<0.05$) and pathway ($t=5.326$, $p<0.001$) have a statistically significant relation but the regression coefficient of optimism was not statistically significant. Considering male and female students, there was only a significant difference in the area of academic motivation between them. No significant difference was observed between the two universities considering all variables.*
Conclusion: *With regard to the results, hope is a variable related to academic motivation and should be emphasized in academic siettings.*

Keywords: Hope, agency, pathway, academic motivation, optimism, post-graduate students.

Addresses:
[1.] M.A. in Educational Psychology, Faculty of Education and Psychology, Ferdowsi Uuniversity of Mashhad, Mashhad, Iran. E-mail: kiafar110@gmail.com
[2.] Associate Professor, Department of Educational Sciences, Faculty of Education and Psychology, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran. E-mail: karshki@gmail.com
[3.] (✉) M.A. in Educational Psychology, Faculty of Education and Psychology, Ferdowsi Uuniversity of Mashhad, Mashhad, Iran. E-mail: hashemi.farah1982@gmail.com

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]